

Gespreksnotitie Schoolmaaltijden tbv RTG 25-9-2024 (Prof Onno van Schayck)

Deze notitie bespreekt het belang, de effecten en de noodzaak van structurele inzet op gezonde schoolmaaltijden. Gezonde schoolmaaltijden bieden essentiële voeding, ondersteunen gelijke onderwijskansen en bevorderen gezonde eetgewoonten bij leerlingen. Dit is bijvoorbeeld aangetoond in onderzoek naar de Gezonde Basisschool van de Toekomst (1-5). De huidige subsidie voor schoolmaaltijden maakt het voor scholen mogelijk om door middel van gezonde voeding concrete stappen te zetten naar een gezonde jeugd met gelijke onderwijskansen.

Gezonde Basisschool van de Toekomst: De Gezonde Basisschool van de Toekomst (GBT) is een concept ontwikkeld om kinderen op school een gezonde schooldag te geven en gezonde gewoontes aan te leren, waar ze hun leven lang van profiteren. Dit gebeurt vanuit twee kaders: 1) Elke schooldag krijgen kinderen een gezond tussendoortje en een gezonde lunch aangeboden op school, en 2) kinderen bewegen iedere schooldag minimaal één uur. Eerder onderzoek van Universiteit Maastricht bracht verschillende positieve effecten van het concept aan het licht (1-5). Naar aanleiding van deze positieve resultaten is er een landelijke coalitie opgericht, bestaande uit JOGG, Gezonde School, Voedingscentrum, Kenniscentrum Sport & Bewegen, Universiteit Maastricht, Stichting GBT en Jeugdfonds Sport & Cultuur, om landelijke opschaling van het concept mogelijk te maken, zodat er op meer basisscholen structurele aandacht is voor gezonde voeding en meer bewegen. Vanuit de subsidie voor schoolmaaltijden hebben Jeugdeducatiefonds en Rode Kruis ervoor gezorgd dat veel scholen aan de slag zijn gegaan met het aanbieden van voeding. Samenwerking tussen Jeugdeducatiefonds, Rode Kruis en de coalitiepartijen voor opschaling GBT zal veel scholen helpen het onderdeel gezonde voeding structureel neer te zetten.

Huidige situatie in Nederland: De Europese Commissie heeft in de European Child Guarantee opgenomen dat alle kinderen recht hebben op minstens één gezonde maaltijd per dag (6). In Nederland brengen leerlingen meestal hun eigen lunch mee naar school, in tegenstelling tot de situatie in de meerderheid van de Europese landen. De afwezigheid van schoolmaaltijden in Nederland leidt tot aanzienlijke verschillen in de kwaliteit en voedzaamheid van de geconsumeerde lunch, afhankelijk van de sociaaleconomische status van gezinnen. Uit een studie van Rongen et al. onder 363 Nederlandse basisschoolleerlingen bleek dat een groot percentage leerlingen suikerhoudende dranken meebrengt naar school, terwijl slechts een zeer klein aantal groenten of fruit consumeert (7). In extreme gevallen hebben leerlingen helemaal geen lunch, wat hun leervermogen en welzijn ernstig beïnvloedt. Het structureel organiseren van schoolmaaltijden kan deze gezondheidskloof overbruggen en ervoor zorgen dat alle kinderen toegang hebben tot voedsaam eten, ongeacht hun achtergrond.

Effecten van schoolmaaltijden: Schoolmaaltijden zorgen ervoor dat leerlingen, vooral in achterstandswijken, toegang hebben tot voedsaam eten. Onderzoek laat zien dat gezonde voeding (al dan niet in combinatie met bewegen) in het dagelijks leven een positieve invloed heeft op de academische prestaties (3), waaronder rekenvaardigheden. Onderzoek naar GBT toont daarnaast aan dat het aanbieden van een gezond tussendoortje en een gezonde lunch, gecombineerd met gestructureerde beweegactiviteiten, de BMI z-score en middelomtrek (een belangrijke marker van diabetes en hart- en vaatziekten op latere leeftijd) van leerlingen verbetert (4-5). Daarnaast draagt het bij aan een verbetering in eetgewoonten van leerlingen, zowel thuis als op school, en een vermindering in pestgedrag tijdens schooluren (6-7). Rekening houdend met de complexiteit van problemen als welvaartsziekten en voedselarmoede, wijzen deze onderzoeken uit dat schoolmaaltijden een substantiële bijdrage

kunnen leveren aan gelijke gezondheids- en onderwijskansen. Onderwijzers vinden daarnaast dat schoolmaaltijden een positieve, sociale omgeving bevorderen die hen ontlast en het leren stimuleert. Scholen die maaltijden aanbieden, rapporteren hoge tevredenheid en de wens om door te gaan (8).

Impact van tijdelijke financiering: Het succesvol en duurzaam implementeren van schoolmaaltijden kost tijd. Scholen moeten investeren in het aanpakken van logistieke uitdagingen en het creëren van draagvlak. We zien dat veel scholen door de tijdelijke aard van financiering huiverig zijn om met het aanbieden van voeding aan de slag te gaan. Voor duurzaam succes is langdurige ondersteuning nodig. Dit is ook te zien bij de implementatie van GBT in Limburg, waar het concept begonnen is. In de eerste periode werd er geïnvesteerd in het goed neerzetten en integreren van het concept met behulp van provinciale subsidie. Toen dat was bereikt en deelnemende scholen enthousiast waren om het concept blijvend te implementeren, werden er lokaal mogelijkheden gevonden om dit mogelijk te maken. Door middel van langdurige cofinanciering met lokale overheid, private partijen en ouders, zijn er inmiddels al 30 Limburgse basisscholen die GBT duurzaam implementeren. Een langdurige financiering van het schoolmaaltijdenprogramma kan meer scholen in Nederland helpen om gezonde voeding en voedingseducatie in het schoolcurriculum te integreren, zodat zowel kinderen als ouders leren over een evenwichtige voeding en gezonde levensstijl. Op termijn kunnen deze scholen, met behulp van duurzame cofinanciering, doorgroeien naar volledige GBT-school zodat er naast aandacht voor voeding ook ruimte is voor meer beweging gedurende de schooldag.

Voordelen van structurele financiering: Structurele financiering van het schoolmaaltijdenprogramma maakt het mogelijk om gezonde voeding goed neer te zetten bij basisscholen. Het geeft ruimte om de samenwerking tussen maatschappelijke organisaties zoals Jeugdeducatiefonds, Rode Kruis, JOGG, Gezonde School, Voedingscentrum, Kenniscentrum Sport & Bewegen, Universiteit Maastricht, Stichting GBT en Jeugdfonds Sport & Cultuur verder te intensiveren en voort te bouwen op de samenwerking met lunchaanbieders in het streven naar gezond aanbod, bijvoorbeeld via het bestaande Akkoord Gezonde Voeding op Scholen van JOGG en het Voedingscentrum. Verbinding met bijvoorbeeld lokale groente- en fruittelers heeft al laten zien dat ook regionale voedselproducenten aangehaakt worden bij het aanbieden van schoolmaaltijden. Daarnaast schept structurele financiering tijd om meer private partijen en ouders financieel te betrekken om op termijn tot een duurzame cofinanciering te komen. Dit biedt stabiliteit en moedigt meer scholen aan om deel te nemen, wat uiteindelijk bijdraagt aan gelijkere onderwijs- en gezondheidskansen.

Conclusie: De impact van gezonde voeding op het welzijn, de gezondheid en het gedrag van leerlingen is duidelijk aangetoond. We staan in Nederland aan het begin van een verandering naar structureel gezonde voeding en meer bewegen op scholen. Mede door samenwerking tussen organisaties als Jeugdeducatiefonds, Rode Kruis, JOGG, Gezonde School, Voedingscentrum, Kenniscentrum Sport & Bewegen, Universiteit Maastricht, Stichting GBT en Jeugdfonds Sport & Cultuur maken we het voor scholen makkelijker om deze verandering in te zetten. De subsidie voor schoolmaaltijden maakt het voor scholen mogelijk om concrete stappen te zetten op het gebied van gezonde voeding. Het beëindigen van het schoolmaaltijdprogramma zal negatieve gevolgen hebben voor de gezondheid en onderwijskansen van kinderen, vooral in achterstandsgebieden. Daarom moeten juist die scholen waar aantoonbaar veel leerlingen in armoede opgroeien ook in de toekomst gezonde voeding voor hun leerlingen kunnen blijven aanbieden. Langdurige cofinanciering en een

geïntegreerde aanpak, waarbij gezonde voeding en educatie centraal staan, zijn essentieel. Het is van vitaal belang hier nu op door te pakken om een gezondere toekomst en gelijke kansen voor alle leerlingen te waarborgen.

Bronnen:

1. Asigbee, F. M., Whitney, S. D., & Peterson, C. E. (2018). The link between nutrition and physical activity in increasing academic achievement. *Journal of School Health*, 88(6), 407-415.
2. Willeboordse M, et al. (2022). Battling the obesity epidemic with a school-based intervention: Long-term effects of a quasi-experimental study. *PLoS One*. 17(9), e0272291.
3. Bartelink NHM, et al. (2019). One- and two-year effects of the healthy primary school of the future on children's dietary and physical activity behaviours: A quasi-experimental study. *Nutrients*. 11(3), 689.
4. Hahnraaths MTH, et al. (2021). "Mummy, can I join a sports club?" A qualitative study on the impact of health-promoting schools on health behaviours in the home setting. *Int J Environ Res Public Health*. 18(22), 12219.
5. Van Run SAC, et al. (2020). The influence of 'The Healthy Primary School of the Future' on bullying: an exploratory study. *Pedagogiek*. 40(1), 97-117.
6. European Commission. *European Child Guarantee*. Available online: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1428&langId=en> (geraadpleegd op 15 augustus 2024).
7. Rongen FC, et al. (2019). What's for lunch? The content and quality of lunches consumed by Dutch primary schoolchildren and the differences between lunches consumed at home and at school. *BMC Public Health*. 19(1365), 1-10.
8. Muskens M, et al. (2023). Programma Schoolmaaltijden: Implementatie en ervaren effecten. Available online: <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-600bed3ed9e7a5daf4d38a57d4ea4f6b9e2f6280/pdf> (geraadpleegd op 15 augustus 2024).